

gemeenteraad

Zonder sterke raad, geen sterk lokaal bestuur

Inspiratie voor de nieuwe legislatuur

vvsg

Dit dossier geeft de huidige stand van zaken weer met betrekking tot een sterke, professionele gemeenteraad in de Vlaamse lokale besturen en identificeert kritieke uitdagingen en kansen. Het benadrukt de noodzaak van doortastende maatregelen om de gemeenteraad als hart van het lokale bestuur te versterken en biedt concrete aanbevelingen voor beleidsmakers en belanghebbenden zowel lokaal als bovenlokaal. Het bundelt eerder gepubliceerde standpunten, goede praktijken en andere documenten van de VVSG met vernieuwde inzichten ter versterking van de gemeenteraad.

Noot: De gemeenteraad vormt, behalve in de zes randgemeenten rond Brussel en in Voeren, ook de raad voor maatschappelijk welzijn (OCMW-raad). Het college van burgemeester en schepenen vormt in al die gemeenten het vast bureau. Om de leesbaarheid van deze tekst te vergroten hebben we het enkel over de gemeenteraad en het college. Daarbij mag niet vergeten worden dat de raadsleden (en leden van het college) ook in het OCMW een belangrijke taak hebben.

Wouter Josten
Projectmedewerker lokale democratie en participatie
12 december 2024

INHOUD

1. Situering	4
2. Uitdagingen voor een sterke raad	6
Geloof in de democratie is zoek	6
Complexe maatschappelijke uitdagingen	7
Van een representatieve naar een participatieve democratie	7
Raadslid, een uitdagend mandaat in een veranderende context	8
Verhouding college – gemeenteraad onder spanning	8
3. Bestuurskrachtige besturen: de gemeenteraad als spil van de lokale democratie	10
4. Voorstellen ter versterking van de gemeenteraad	11
5. Concrete actiepunten	13
Wat kunnen de lokale besturen en de VVSG doen?	13
Wat vragen wij aan de centrale overheden?	19
Recente ontwikkelingen	29
6. Conclusie	32
Hoe ondersteunt de VVSG de raadsleden?	33

1. Situering

De afgelopen decennia hebben lokale besturen een steeds prominentere rol verworven als hét bestuursniveau van Vlaanderen. Burgers vertrouwen meer dan ooit op lokale overheden voor het aanpakken van dagelijkse problemen en grote maatschappelijke uitdagingen waarmee onze samenleving, en breder de wereld, worden geconfronteerd. Het lokale bestuur is vandaag onmisbaar geworden in het bestuurlijk landschap. Dat belang zal alleen maar toenemen.

De raad vervult, als kloppend hart van het lokale bestuur, een essentiële rol in het democratische proces op lokaal niveau. Dat orgaan vertegenwoordigt de diverse belangen en stemmen van de inwoners van de gemeente. Het wordt immers samengesteld uit rechtstreeks verkozen leden, op basis van de resultaten van de zesjaarlijkse lokale verkiezingen. Zowel de gemeenteraad als het college van burgemeester en schepenen hebben een belangrijke rol te vervullen in het lokaal bestuur. In dit dossier leggen we de focus op het versterken van de gemeenteraad omwille van zijn unieke positie en belangrijke opdracht voor het lokaal beleid.

Steden en gemeenten worden steeds meer geconfronteerd met een toenemende complexiteit van uitdagingen. Deze uitdagingen gaan vaak gepaard met moeilijke afwegingen en een groeiende techniciteit aan onderwerpen en vraagstukken. Deze complexe maatschappelijke uitdagingen stoppen niet aan de rand van de gemeente en vergen vaak een doortastende langetermijnvisie, integrale benaderingen en samenwerkingen. Deze trend zorgt ervoor dat er meer dan ooit behoefte is aan sterke, bestuurskrachtige steden en gemeenten, geleid door daadkrachtige bestuurders die de vele uitdagingen aankunnen. Het is evident dat lokale bestuurders zich vol toewijding inzetten voor het lokale bestuur en een sterk verantwoordelijkheidsgevoel hebben. Alleen goesting en drive zijn echter niet voldoende. Gemeenteraadsleden moeten ook beschikken over een gepast statuut, de nodige informatie, instrumentarium en omkadering om het groeiend pakket aan taken en uitdagingen met expertise het hoofd te bieden. Daar knelt vandaag het schoentje.

Gemeenteraadsleden stuiten tijdens de uitvoering van hun mandaat op verschillende uitdagingen. Ze moeten het lokale beleid vormgeven en opvolgen en goed geïnformeerde beslissingen nemen. De agendabepaling van het gemeentelijke beleid blijkt vaak geen eenvoudige taak, aangezien het bepalen van prioriteiten en het krijgen van consensus tussen verschillende fracties uitdagend kunnen zijn. De gemeenteraad heeft tevens de belangrijke taak om het college van burgemeester en schepenen te controleren en moet dus over alle benodigde informatie en een goede omkadering beschikken om deze taak goed te kunnen opnemen. In de praktijk blijken bestuurders hiervoor echter over (te) weinig tijd en middelen te beschikken.

Bovendien ervaren veel raadsleden een groeiende bezorgdheid over de verminderde impact van de gemeenteraad op het lokale beleid. De belangrijkste drijfveer om zich te engageren voor de lokale politiek is net om impact te kunnen maken. Dat steeds meer

raadsleden aangeven het gevoel te hebben dat die impact te beperkt is, is een kwalijk gegeven¹.

Dit alles speelt zich bovendien af in een context waar het vertrouwen van de burger in de politiek alsmaar afneemt en waarbij het steeds moeilijker wordt om mensen te motiveren om zich te engageren voor de lokale politiek. Vele raadsleden zetten hun mandaat vroegtijdig stop. Een signaal dat we niet zomaar mogen negeren.

Zonder sterke raad, geen sterk lokaal bestuur, dat staat als een paal boven water. Met dit dossier streven we ernaar de positie van de gemeenteraad en de gemeenteraadsleden te versterken.

Wij benoemen en analyseren de uitdagingen, bieden inspiratie en doen concrete aanbevelingen voor zowel de lokale besturen als de centrale overheden. Sommige van deze aanbevelingen vereisen een aanpassing van het bestaande regelgevende kader, terwijl andere vandaag al kunnen worden uitgevoerd. In het VVSG- memorandum, "De Grote Sprong naar Morgen"² pleiten we voor het versterken van de democratische rol van de gemeenteraad. We doen enkele concrete voorstellen waarmee we cruciale hervormingen voor de gemeenteraad beogen.

Nu we enkele jaren ervaring hebben opgedaan met het Decreet Lokaal Bestuur (2017) en al geruime tijd geconfronteerd worden met verschillende (al dan niet doorgezette) beleidsintenties en mechanismen ter versterking van de gemeenteraad, is het tijd voor een volgende stap in het verbeteren van de raad en het versterken van zijn positie als een essentieel orgaan in het lokale bestuur.

¹ Slechts 44 % van de Vlaamse raadsleden geeft aan dat ze voldoende invloed kunnen uitoefenen op het gemeentebestuur. <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1636083>

²

https://vsgbe.sharepoint.com/:b:/s/externeuitwisseling2/Ead2AFt_ythHhRA_ZibXRlwBNPdjW4hGYkDulnjGWEWg?e=S9IXbE

2. Uitdagingen voor een sterke raad

Geloof in de democratie is zoek

Het vertrouwen in democratische instellingen staat onder druk. Om de legitimiteit en stabiliteit van een democratie te waarborgen, is vertrouwen in politieke instellingen essentieel. Burgers hebben behoefte aan de bevestiging dat hun stem gehoord wordt en dat er rekening wordt gehouden met hun wensen, maar ook aan goed bestuur. De bevraging door Statistiek Vlaanderen³ wijst op een zorgwekkende trend van een vertrouwenscrisis. Deze crisis heeft verschillende oorzaken, waaronder het gevoel van een gebrek aan invloed op besluitvormingsprocessen en een gevoel van afstand tussen burgers en hun lokale vertegenwoordigers.

Vertrouwen in de democratische instellingen

In het voorjaar van 2024 gaf 30 procent van de inwoners van het Vlaamse Gewest van 18 jaar en ouder aan veel of heel veel vertrouwen te hebben in de lokale overheid. Dit blijkt uit de bevraging van Statistiek Vlaanderen. Dat percentage lijkt aan de lage kant, maar overtreft het vertrouwen in andere bestuursniveaus aanzienlijk⁴. Hoewel het vertrouwen in de lokale overheid het hoogst is, blijft er werk aan de winkel. Het vertrouwen neemt immers stelselmatig af, want in 2021 had nog 34% van de bevroagden veel of heel veel vertrouwen heeft in lokale besturen. De gemeenteraadsverkiezingen van 13 oktober tonen opnieuw de problemen van een haperende democratie: bijna 40 procent van de burgers bleef thuis, deels door de afschaffing van de opkomstplicht en door het afnemende vertrouwen in democratische instellingen⁵.

Het blijft uiteraard cruciaal om te werken aan een groter vertrouwen in de lokale overheid. Het vormt immers de basis voor een sterke en veerkrachtige lokale democratie. Afname in politieke betrokkenheid kan het draagvlak voor lokaal beleid en de legitimiteit van beslissingen verzwakken en de representativiteit van de gemeenteraad aantasten. Minder politiek vertrouwen kan de lokale democratie verzwakken door een minder open besluitvormingsproces. Dat kan ertoe leiden dat bestuurders, die zich minder gesteund voelen door de bevolking, meer terughoudend worden in hun communicatie en besluitvorming. Hierdoor kan publieke inspraak afnemen, wat de betrokkenheid van burgers en de legitimiteit van de gemeenteraad verder onder druk zet.

³ De SV-bevraging (of Statistiek Vlaanderen-bevraging) wordt verschillende keren per jaar afgenomen bij een staal van 6.000 inwoners van het Vlaamse Gewest van 18 jaar en ouder en wordt gebruikt als bron voor een aantal Vlaamse openbare statistieken.

⁴ De andere cijfers bedragen: Europese overheid (18 procent), de Vlaamse overheid (19 procent), de provinciale overheid (20 procent), en de federale overheid (15 procent)

⁵ <https://okt24.vlaanderenkiest.be/#/gemeente>

Complexe maatschappelijke uitdagingen

Lokale besturen staan voor tal van complexe maatschappelijke uitdagingen die vragen om een gecoördineerde aanpak. De vergrijzing, de toenemende vraag naar zorg, de klimaatverandering, de groeiende diversiteit, de digitalisering van onze samenleving,... vereisen innovatieve, doortastende, integrale oplossingen vanuit een sterke langetermijnvisie, een visie die enkel succesvol zal zijn als ook de burger zich daarin kan vinden. Lokale besturen zijn de afgelopen jaren uitgegroeid tot hét bestuursniveau het dichtst bij de burger. Zo kunnen zij een belangrijke rol spelen in het aanpakken van problemen waarmee burgers worstelen. Maar ook grote complexe maatschappelijke uitdagingen zijn het meest voelbaar op lokaal niveau en moeten vaak daar aan de kern worden aangepakt. De complexiteit van tal van vraagstukken vraagt om een nauwe samenwerking tussen verschillende bestuursniveaus en maatschappelijke actoren. Lokale besturen positioneren zich daarom steeds meer als regisseurs van netwerken waarin zij samenwerken met verschillende instellingen, bedrijven en burgers. Door krachten te bundelen en expertise te delen, spelen zij beter in op de diverse en veranderende behoeften van de bevolking. Gemeenteraden spelen een cruciale rol bij het aanpakken van deze uitdagingen, maar kampen vaak met beperkte middelen en ondersteuning voor de verantwoordelijkheid en toewijding die van hen verwacht wordt.

Van een representatieve naar een participatieve democratie

Onze huidige vorm van representatieve democratie evolueert steeds meer naar een participatieve democratie, waarbij burgerparticipatie een cruciale rol krijgt binnen onze samenleving. Lokale besturen zetten steeds meer in op het verhogen van rechtstreekse burgerbetrokkenheid. Die is een essentieel onderdeel van de lokale democratie geworden.

In het verleden hield participatie voornamelijk in dat mensen hun stem uitbrachten tijdens verkiezingen. Na de oprichting van gemeentelijke adviesraden en het cultuurpact in de jaren '70 verlangen burgers naar meer inspraak. Vandaag gaat burgerparticipatie verder dan de traditionele adviesraden en hoorzittingen. Burgers worden mondiger en sommigen willen een actievere rol opnemen en wegen op beleidsbeslissingen die hun leven rechtstreeks beïnvloeden. Lokale besturen gaan burgers dan ook steeds vaker betrekken en gebruiken daarvoor moderne methoden zoals burgerbegrotingen en burgerpanels.

Hoewel participatie tal van voordelen biedt, zoals de kwaliteit en legitimiteit van beleid verbeteren en transparantie en inclusiviteit bevorderen, blijft het voor lokale besturen een uitdaging om de verschillende meningen, kennis en vaardigheden van burgers effectief te gebruiken. Dat het vaak dezelfde burgers of groepen van burgers zijn die actief deelnemen aan burgerparticipatietrajecten, is een probleem. Het vereist een inclusieve aanpak om ervoor te zorgen dat ook de stemmen van minderheden gehoord worden. Dat blijft een grote uitdaging in veel participatie-initiatieven.

De evolutie naar een participatieve democratie moet de representatieve democratie versterken, maar mag die niet uithollen of vervangen. We pleiten voor participatietrajecten waarin de gemeenteraad niet alleen actief betrokken is, maar ook de leiding neemt. Dat stelt de raad in staat om proactief de betrokkenheid van de gemeenschap te stimuleren en

een echte dialoog met de inwoners tot stand te brengen. Door rechtstreekse burgerparticipatie te bevorderen, krijgt de gemeenteraad beter zicht op de behoeften van de lokale gemeenschap en kan hij hier op inspelen. Als hoogste besluitvormende orgaan binnen het lokale bestuur, rechtstreeks gekozen door de bevolking, rust er een zware verantwoordelijkheid op de schouders van de gemeenteraad om de stem van de burgers op een effectieve en inclusieve manier te horen. Maar het gaat verder dan alleen het luisteren naar wat burgers willen. Het is belangrijk dat de gemeenteraad ook op basis van deze input beleid ontwikkelt en bijstuurt. De participatieve en representatieve democratie moeten niet los van elkaar bestaan, maar gaan idealiter hand in hand.

Raadslid, een uitdagend mandaat in een veranderende context

Tijdens de legislatuur 2018-2024 haakte 19,05% van de raadsleden vroegtijdig af⁶.

Mogelijke redenen zijn onder meer persoonlijke factoren, zoals verhuizingen van mandatarissen of het feit dat het mandaat niet meer te combineren is met (nieuwe) professionele uitdagingen of een gewijzigde gezinssituatie. Maar er zijn zeker ook andere redenen. De combinatie van politiek engagement, privé- en beroepsleven is vaak een moeilijk evenwicht.

Veel gemeenteraadsleden twijfelen ook over de daadwerkelijke impact die zij hebben op het lokale beleid. Ze ervaren een gebrek aan zichtbare resultaten tijdens het uitvoeren van hun mandaat en twijfelen aan de sturende kracht van de gemeenteraad in de praktijk.

Het statuut van raadsleden is ook mager, met onder meer slechts een beperkt presentiegeld en politiek verlof, beperkte toegang tot informatie en afhankelijkheid van het college voor bepaalde rechten. Bovendien is het voor veel mensen een grote stap om zich politiek te 'outen' door zich kandidaat te stellen voor de gemeenteraad. De functie van gemeenteraadslid lijkt steeds minder aantrekkelijk, wat het moeilijk maakt om nieuwe raadsleden te rekruteren.

De toenemende complexiteit van de lokale politiek maakt het mandaat extra uitdagend. We schreven al over de vele complexe maatschappelijke uitdagingen en beleidskeuzes die de gemeenteraad moet maken. De relatie tussen de gemeente en het OCMW (Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn) voegt nog een extra dimensie toe aan de taken van raadsleden. Met uitzondering van de zes randgemeenten en Voeren is de gemeenteraad sinds 2019 ook de raad voor maatschappelijk welzijn (OCMW-raad). Het vereist nauwe samenwerking en coördinatie om sociaal beleid aan te sturen en te vertalen naar de praktijk. Deze verantwoordelijkheden vragen specifieke kennis en affiniteit van sociale zaken en welzijn.

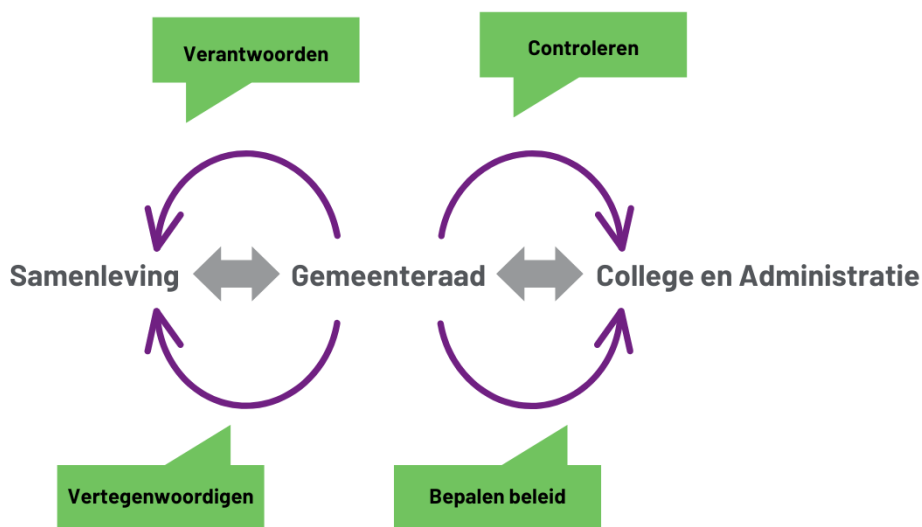
Verhouding college – gemeenteraad onder spanning

De gemeenteraad stelt het lokale beleid vast en formuleert de basisregels die de gemeente leiden. Het college van burgemeester en schepenen daarentegen fungeert dan weer als het uitvoerend orgaan van de gemeente. Het is verantwoordelijk voor het dagelijks bestuur en

⁶ Bij de aanvang van de huidige legislatuur telde Vlaanderen 7.398 gemeenteraadszetels in 300 gemeenteraden. Sinds de lokale verkiezingen van 2018 waren op 15 mei 2024 al 1.409 gemeenteraadsleden gestopt, wat neerkomt op 19,05%.

draagt zorg voor de voorbereiding en implementatie van de besluiten van de gemeenteraad. In theorie is het de gemeenteraad die bepaalt en het college dat uitvoert, maar in de praktijk loopt het eigenlijk andersom.

De raad heeft vaak moeite om het college en de administratie effectief te controleren. In Vlaanderen merken raadsleden van coalitiefracties vaak dat ze weinig invloed hebben door de fractiediscipline. Oppositieleden voelen zich vaak genegeerd wanneer ze tegen eigen voorstellen formuleren die niet meteen aansluiten bij de mening van de meerderheid. Hun goede ideeën krijgen zelden gehoor en worden amper omgezet in beleid.

De afgelopen decennia namen de centrale overheden verschillende maatregelen die voornamelijk het college versterkt hebben, terwijl de positie van de raad verder onder druk kwam te staan. Het statuut van het college en de collegeleden is aanzienlijk verbeterd, met aanpassingen aan weddes, uittredingsvergoedingen en sociale voordelen. Daarnaast is de context waarin het college opereert ook versterkt, met onder andere afspraken tussen het managementteam en het college, nauwe samenwerking met de algemene directeur en directe input vanuit de diensten.

Een praktisch voorbeeld: collegevergaderingen worden meestal tijdens kantooruren gehouden, omdat het statuut van de collegeleden dit toelaat. Gemeenteraden komen daarentegen 's avonds bijeen, wat een extra belasting is voor raadsleden naast hun privéleven en baan. Daarnaast spelen de toenemende complexiteit van het beleid en de noodzaak om snel te beslissen, waardoor het college van burgemeester en schepenen als lokale uitvoerende macht een steeds dominantere rol krijgt.

De positie van de raad blijft achter, ondanks pogingen van de decreetgever en de Vlaamse regering om dat te verbeteren.

Zowel het gemeentedecreet (2005) als het decreet lokaal bestuur (2017) wilden de gemeenteraad versterken door zijn volksvertegenwoordigende, beleidsbepalende en

controlerende rol decretaal vast te leggen. Hoewel dit een goed kader bood om de raad te versterken, bevatten beide decreten op operationeel niveau politieke compromissen, bijvoorbeeld over het statuut en de rol van de voorzitter. De lokale politieke cultuur en de politieke verhoudingen bepalen sterk de invulling van het decretaal kader op lokaal niveau. Hoewel een stevig decretaal kader een noodzakelijke basis vormt, volstaat het dus niet om de politieke en lokale cultuur te veranderen.

3. Bestuurskrachtige besturen: de gemeenteraad als spil van de lokale democratie

In het vorig hoofdstuk lijtten we een aantal cruciale uitdagingen op die om innovatieve en breed gedragen oplossingen vragen. Enkel een sterke raad, die voeling heeft met de samenleving, zal in staat zijn oplossingen aan te reiken die de bevolking ondersteunt.

Mensen met het juiste profiel moeten de publieke en politieke verantwoordelijkheid op zich nemen. Die mensen aantrekken kan enkel door het raadslidmaatschap aantrekkelijker te maken. Dat streven dient het algemeen belang. Het aantrekken van de juiste mensen in de raad, en hen daar houden, leidt tot een sterkere lokale democratie.

Een versterking van de gemeenteraad verhoogt het vertrouwen van de burgers, omdat de gemeenteraad zijn belangrijke rol in de samenleving dan beter invult. Het vertrouwen van de burger is dus cruciaal. Lokale besturen versterken het vertrouwen in de lokale democratie door onder andere in te zetten op transparantie, integriteit en communicatie met de burgers. Gemeenteraden moeten hun beslissingen helder en verstaanbaar communiceren. Ze moeten uitleggen waarom ze bepaalde beleidskeuzes maakten. Door inwoners inzicht te geven in de processen die tot beslissingen leiden, begrijpen en accepteren burgers beter waarom bepaalde maatregelen genomen worden. Dat vergroot het draagvlak voor het lokale beleid en geeft gemeenteraden een sterker democratisch mandaat.

Voor het vertrouwen van de burger is het van belang dat de gemeenteraad de democratische controle op het college waarborgt. Vertrouwen ontstaat ook als mensen zich betrokken voelen. Gemeenteraden moeten de beweging van participatie omarmen door burgers actief te betrekken bij het besluitvormingsproces. Een belangrijke uitdaging daarbij is het betrekken van diverse bevolkingsgroepen, inclusief jongeren, ouderen, minderheden... Gemeenteraden moeten proactief zoeken naar manieren om deze groepen te bereiken en hun input te integreren in het beleid. Door participatieve initiatieven en platforms te creëren en ondersteunen, speelt de gemeenteraad beter in op de behoeften en wensen van de lokale gemeenschap. Dat versterkt niet alleen de representatieve democratie, maar zorgt ook voor een bredere betrokkenheid van burgers bij het lokale beleid en een sterker gedragen beleid.

4. Voorstellen ter versterking van de gemeenteraad

Om de gemeenteraad structureel te versterken zijn acties nodig. In dit dossier maken we het onderscheid tussen:

1. Acties die lokale besturen kunnen ondernemen, daarin gesteund door de VVSG.
2. Acties die de centrale overheden moeten ondernemen.

Vandaag is er al veel mogelijk. Zo hebben gemeenteraadsleden reeds decretaal vastgelegde rechten waarmee ze in staat moeten zijn om hun functie naar behoren uit te oefenen. Maar worden die rechten optimaal benut? Zijn ze voldoende? Deze vragen vormen de kern van dit dossier, waarin we de noodzaak benadrukken van een alomvattend plan ter versterking van de gemeenteraad. Concreet:

Actiepunten voor lokale besturen

Middelen en continue ontwikkeling van de raad	De organisatie van de raad	Een nieuw evenwicht tussen gemeenteraad en college	Beter management van agendavorming
• Toewijzen van een eigen werkingsbudget voor de raad • Aanbieden van regelmatige en diverse opleidingen voor raadsleden	• Oprichting van een bureau van de raad als dagelijks bestuur • Uitbreiden van de verhouding tussen raadsleden en gemeentelijke diensten voor betere toegang tot informatie	• Aanpassing van het aantal schepenen • Instellen van een afsprakennota tussen gemeenteraad, college en managementteam	• Verbeteren van de afstemming tussen de agenda's van het college en de gemeenteraad • Invoeren van een actualiteitsdebat

Actiepunten voor centrale overheden

Statuut gemeenteraadsleden (en voorzitter)	Vergoeding gemeenteraadsleden	Ondersteuning voor gemeenteraadsleden	Duaal systeem	Nieuw evenwicht tussen college en raad
• Nood aan uniforme, overzichtelijke en heldere regelgeving voor een coherent statuut voor lokale mandatarissen • Aandacht voor de hoeveelheid taken en verantwoordelijkheden van mandatarissen • Cumulverbod voor uitvoerende mandaten - voorzitter gemeenteraad • Herzie verbodsbepalingen	• Betere vergoeding van gemeente-raadsleden via een hoger presentiegeld of een vaste vergoeding	• Voorzien van 'bestuursondersteuning' of een 'bestuursondersteuner' • Stimuleren van de mogelijkheid tot politiek verlof voor raadsleden • Centraliseren en automatiseren van het mandaten-beheer	• Onderzoeken van de voor- en nadelen van een dualistisch systeem	• Aanpassing van het aantal schepenen

Vanuit de vaststelling dat deze rechten niet altijd toereikend zijn, pleiten we voor een meer actiegerichte en allesomvattende aanpak. Een dergelijk plan zou niet alleen gericht moeten zijn op het identificeren van mogelijke tekortkomingen in de huidige rechten, maar ook op het bieden van concrete oplossingen die de gemeenteraad daadwerkelijk versterken. Daarom stellen we voor om de tijdshorizon voor het plan ruim te nemen, zodat het kan bijdragen aan een fundamentele versterking van de lokale democratie, zowel op de korte als op de lange termijn. De tijdshorizon voor een dergelijk allesomvattend plan kan liggen binnen de beleidsperiode 2025-2030, of zelfs 2031-2036, zolang de hervormingen maar bijdragen aan een fundamentele versterking van de lokale democratie.

5. Concrete actiepunten

Wat kunnen de lokale besturen en de VVSG doen?

Lokale besturen hebben momenteel al de mogelijkheid om aanzienlijke stappen te zetten ter versterking van de gemeenteraad. Lokale besturen kunnen elkaar op dit gebied inspireren. Wat in het ene bestuur als onbespreekbaar beschouwd wordt, is in een ander bestuur al lang gangbaar. Een betere verspreiding van dergelijke lokale praktijken zou zeker nuttig zijn en kan efficiënter verlopen dan tot nu toe het geval is.

De VVSG wil hierin een faciliterende rol spelen door ondersteuning aan te bieden, kennis te delen en netwerken te bouwen tussen lokale besturen om ervaringen uit te wisselen.

Belangrijk is dat deze voorstellen geen wijzigingen in de wetgeving vereisen. Zelfs als ze in een decreet worden opgenomen, zouden ze nog steeds onderhevig zijn aan diverse lokale interpretaties. We stellen volgende actiepunten voor.

Middelen en continue ontwikkeling van de gemeenteraad

Toewijzen van een eigen werkingsbudget voor de raad

In sommige lokale besturen heeft de voorzitter een raadsbudget waarmee hij samen met het dagelijks bestuur van de raad zelfstandig de werkingskosten kan betalen. We pleiten voor een eigen werkingsbudget voor elke raad. Het vormt een belangrijke stap om de autonomie en efficiëntie van de gemeenteraad te bevorderen. Een toegewezen budget stelt de raad in staat om zelfstandig beslissingen te nemen over de besteding van middelen, bijvoorbeeld voor vormingsactiviteiten voor raadsleden en voor het uitnodigen van externe deskundigen. Dat bevordert niet alleen de professionele ontwikkeling van raadsleden en de kwaliteit van het debat binnen de raad, maar versterkt ook de algehele impact en betrokkenheid van de gemeenteraad bij de lokale besluitvorming.

Aanbieden van regelmatige en diverse opleidingen voor raadsleden

Het is van belang voor gemeenteraadsleden om altijd goed op de hoogte te blijven, bijvoorbeeld over veranderingen in de regelgeving. Voortdurende ontwikkeling en opleiding van gemeenteraadsleden is daarom van essentieel belang. Het vergroten van kennis over lokale beleidsdomeinen, evenals het verbeteren van essentiële vaardigheden zoals onderhandelen en spreken voor publiek en of de gemeenteraad, staan hierbij centraal. Vorming en opleiding versterken niet alleen de raadsleden en de raad inhoudelijk, ze verhogen ook de betrokkenheid bij de behandeling van de steeds complexere dossiers die in gemeenten aan de orde zijn.

Raadsleden hebben toegang tot het uitgebreide aanbod van de VVSG om zowel inhoudelijke kennis als vaardigheden te ontwikkelen, wat de gemeenteraad versterkt. Het is belangrijk dat deze opleidingen niet alleen aan het begin van het mandaat plaatsvinden, maar gedurende de hele legislatuur beschikbaar blijven.

Daarnaast moeten lokale besturen inzetten op de 'onboarding' van nieuwe raadsleden, niet alleen bij het begin van de legislatuur, maar ook voor raadsleden die nadien in de raad

komen. Door hen vanaf het begin te ondersteunen en te begeleiden, raken zij sneller vertrouwd met hun rol en verantwoordelijkheden binnen de gemeenteraad.

Verder benadrukken we het belang van actieve promotie en vergoeding door het lokale bestuur van deelname aan dergelijke opleidingen en vormingen. Door raadsleden actief te stimuleren om deel te nemen aan opleidingen en vanuit de VVSG te werken aan een nog beter aanbod op maat, dragen we bij aan zowel de effectiviteit en legitimiteit van raadsleden als de algehele werking van de gemeenteraad.

De organisatie van de raad

Oprichting van een bureau van de raad als dagelijks bestuur

In veel lokale besturen hebben de voorzitters of leiders van de fracties regelmatig overleg. Dat kan variëren van ad hoc bijeenkomsten tot een gestructureerde aanpak op vaste basis. Het is belangrijk om dat overleg te benutten ter versterking van de gemeenteraad. Niet alleen de voorzitter heeft hier baat bij, maar ook de fracties zelf. Regelmatig overleg tussen de voorzitters of leiders van de fracties biedt hun de mogelijkheid om elkaar van informatie te voorzien, standpunten te bespreken, strategieën te ontwikkelen en gezamenlijke doelstellingen te bepalen. Door deze samenwerking treden fracties effectiever op tijdens raadsvergaderingen en andere besluitvormingsprocessen. Bovendien bevordert het overleg de onderlinge verstandhouding en samenwerking binnen de raad, waardoor de algehele dynamiek en efficiëntie van de gemeenteraad verbetert.

Structureel overleg tussen de fractieleiders van alle partijen in de raad bevordert de werking van de raad en bevordert de creatie van een brede constructieve cultuur. Installeer daarom een raadsbureau dat bestaat uit alle fractieleiders en dat samen met de voorzitter regelmatig bijeenkomt om de werking van de raad te optimaliseren en de interne regels te evalueren. Het bureau kan het college uitnodigen om bepaalde zaken te bespreken waar nodig. Het kan daarnaast een bemiddelende rol opnemen tussen raad en college, bijvoorbeeld bij conflicten over tijdige of ontoereikende informatievoorziening.

Op enkele plaatsen werkt een bureau van de raad als een dagelijks bestuur. Dat bureau omvat dan de voorzitter, de fractieleiders, de algemeen directeur (en de dienst bestuurszaken), de burgemeester of andere leden van het college (op uitnodiging). Dat bureau bereidt de agenda van de raad voor, inclusief de werking en de agenda van commissies. Het bureau versterkt zo de rol van de fractieleiders die in naam van de raadsleden optreden. De VVSG raadt die werkwijze aan.

Burgerraadsleden

Een mogelijke piste ter versterking van de gemeenteraad is het experimenteren met burgerraadsleden, zoals gekend in Nederland. Burgerraadsleden nemen deel aan een fractie binnen de gemeenteraad, vergelijkbaar met raadsleden. Net zoals in Nederland kunnen burgerraadsleden in Vlaanderen een waardevolle rol vervullen bij de ondersteuning van raadsleden. Kenmerkend voor deze burgerraadsleden is dat ze meer rechten en plichten hebben (bijvoorbeeld inzage en geheimhoudingsplicht) dan gewone burgers. Deze burgerraadsleden staan dan bijvoorbeeld in voor de voorbereiding van de raadsvergadering. Dat kan helpen om de werklast van raadsleden te verlichten door taken te spreiden en expertise toe te voegen aan de raad.

Uitbreiden van de verhouding tussen raadsleden en gemeentelijke diensten voor betere toegang tot informatie

Raadsleden moeten kunnen beschikken over volledigheid van informatie voor het uitoefenen van hun mandaat. Daarbij is gepaste ondersteuning nodig. In artikel 20⁷ van het decreet lokaal bestuur staat dat de algemeen directeur of de door hem aangestelde personeelsleden technische inlichtingen verstrekken over stukken die in het dossier voorkomen aan raadsleden die erom verzoeken. Dat gaat over punten die op de agenda van de raadsvergadering staan. Het huishoudelijk reglement bepaalt hoe deze inlichtingen verstrekt worden. Verschillende besturen breiden dat recht uit naar andere bestuursdocumenten dan enkel diegene die tot het dossier behoren van punten op de volgende raadsagenda. We raden aan om die regeling dan ook overal uit te breiden, zodat raadsleden niet alleen technische inlichtingen kunnen opvragen over stukken die op de agenda van de vergadering staan, maar ook over alle andere relevante stukken van het lokale bestuur. Uiteraard kan dat enkel op een redelijke manier. Dat zou een belangrijke stap zijn om de toegang tot informatie te verbeteren en de transparantie binnen de gemeenteraad te vergroten.

Voor technische of informatieve vragen bij bepaalde dossiers, aansluitend bij de agenda van het college, moet de voorzitter zich rechtstreeks tot de diensten kunnen wenden, met een melding aan de algemeen directeur.

Voor vragen ter ondersteuning van debatten in de gemeenteraad in het kader van de eigen autonome agenda, is het aangewezen dat dat in overleg met de algemeen directeur, het managementteam en de betrokken diensten besproken wordt.

Een aantal van de hier op hoofdlijnen geschetste principes kunnen deel zijn van de afsprakennota die wordt gesloten tussen de raad, het college en het managementteam

⁷ <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1029017¶m=inhoud&AID=1234858>

(MAT), waarbij dus ook de voorzitter van de raad betrokken partij is (zie decreet lokaal bestuur, art 171 §1 en §2). Deze afsprakennota dient als aanvulling op de afsprakennota tussen het college en het managementteam. Vervolgens kan het huishoudelijk reglement op een meer praktisch niveau uitwerking geven aan deze afspraken.

Een nieuw evenwicht tussen gemeenteraad en college

Aanpassing van het aantal schepenen

Een goed werkend lokaal bestuur kent een balans tussen de gemeenteraad en het college van burgemeester en schepenen. Zoals reeds vermeld is de gemeenteraad het hoogste bestuursorgaan in de gemeente. Bovendien heeft het orgaan de volheid van bevoegdheid. Toch is er regelmatig bezorgdheid geuit over de toenemende macht van het college van burgemeester en schepenen en het verminderde vermogen van de gemeenteraad om invloed uit te oefenen op de besluitvorming binnen het lokale bestuur. Deze verschuiving van beslissingsmacht naar het college is al geruime tijd aan de gang, waarbij vaak veel bevoegdheden aan het college worden gedelegeerd.

Een sterke, degelijke raad (meerderheid én oppositie) hoeft geen bedreiging te vormen voor efficiënt en effectief bestuur. Als het college openstaat voor de input en controle van een sterke raad, kan dat de kwaliteit van het bestuur verhogen en het vertrouwen van de gemeenschap in de lokale overheid versterken. Een sterk college heeft geen schrik van een sterke raad, maar laat zich juist uitdagen om het nog beter te doen. Een sterkere raad zal niet alleen het verschil in statuut, werking en omkadering met het college verminderen, maar zal waarschijnlijk ook de burger meer betrekken.

Het is belangrijk te beseffen dat er geen universele oplossing is voor alle besturen. Elk bestuur is anders. Bestuurlijk maatwerk is nodig.

Een cultuuromslag is wenselijk zodat het college en de raad elkaar aanvullen en versterken als partners. Dat kan enkel als er stappen in beide richtingen gezet worden: de oppositie die zich constructief en positief kritisch opstelt en de meerderheid die informatie vroeg deelt met alle raadsleden en die alle fracties actief betreft. Het is niet gemakkelijk om als uitvoerende macht de controlerende en (mede)beleidsbepalende macht te versterken. Een goed functionerend lokaal bestuur vereist een balans tussen uitvoerende en controlerende macht, waarbij respect voor elkaars rol essentieel is. Nu is het verschil in statuut, omkadering en mogelijkheden te groot waardoor het evenwicht zoek is.

Een vrijwillige verlaging van het aantal schepenen kan een stap zijn in het herstellen van dit evenwicht. Door het aantal leden in het college te reduceren, kan de gemeenteraad meer zeggenschap krijgen en haar controlerende rol versterken. Vooral in fusiegemeenten (die tijdelijk extra schepenen kunnen aanstellen) en in zeer kleine gemeenten kan dit een belangrijke rol spelen.

Instellen van een afsprakennota tussen gemeenteraad, college en managementteam

De VVSG stelt voor dat er minstens een afsprakennota moet zijn tussen de gemeenteraad, het college en het managementteam, waarbij de raadsvoorzitter namens de raad afspraken maakt met het college en de administratie. Dat bestaat vandaag al tussen de uitvoerende organen en de algemene directeur.

De afsprakennota vormt een belangrijk document naast andere beheersinstrumenten, zoals het huishoudelijk reglement, de beleids- en beheerscyclus, het organisatiebeheersingssysteem en de afzonderlijke deontologische codes. Ze dient als richtlijn voor zowel de politieke mandatarissen als het personeel van de gemeente en het OCMW en draagt bij aan een transparante en effectieve samenwerking binnen het lokale bestuur.

Bovendien zou een bijkomend engagement vanuit de regering, de decreetgever en de administratie wenselijk zijn om gemeenten te begeleiden bij het organiseren van deze ondersteuning. Dat kan worden bereikt door de verspreiding van goede praktijken en het aanbieden van toegankelijke instrumenten. De VVSG wil ondersteuning bieden en kennis delen bij de implementatie van deze afsprakennota.

Beter management van agendavorming

Verbeteren van de afstemming tussen de agenda's van het college en de gemeenteraad

Wanneer we dieper kijken naar de verhouding tussen het college en de raad is het van essentieel belang om de agenda's van zowel het college als de gemeenteraad op elkaar af te stemmen om de kwaliteit van het democratische debat en het bestuur van lokale besturen te versterken. Raadsleden moeten veel vroeger betrokken worden in het beslissingsproces. Nu worden raadsleden vaak pas op het laatste moment betrokken, als alle knopen eigenlijk al doorgehakt zijn. We zijn overtuigd dat het vroeger betrekken van de raad zal leiden tot de versterking van de gemeenteraad, en dat niet alleen voordelen biedt voor de raad zelf, maar ook voor het college.

We zijn ons ervan bewust dat het debat over een betere agendavorming afhankelijk is van gemeente tot gemeente, en dat dit mede beïnvloed wordt door de dynamiek tussen meerderheid en oppositie en tussen de politieke partijen. Desondanks geloven we sterk in de noodzaak van een effectief agendabeheer als een cruciaal onderdeel van het streven naar een evenwichtige relatie tussen de raad en het college.

In dat verband willen we benadrukken dat bij het management van de agenda's zowel inhoudelijke als vormelijke afwegingen vereist zijn om een effectieve agendavorming te bevorderen. De VVSG onderstreept het belang van een planmatige aanpak van agendabeheer en het gebruik van diverse werkvormen om de houding van raadsleden te beïnvloeden en de onderlinge relaties te verbeteren.

We erkennen dat in veel lokale besturen de agenda van de gemeenteraad te veel afhangt van die van het college. Dit betekent dat de onderwerpen die de gemeenteraad bespreekt vaak uitsluitend worden bepaald door wat het college heeft gepland. Hierdoor kan het moeilijk zijn om de raadsagenda aan te passen aan de besluitvorming van het college. Deze afhankelijkheid kan leiden tot problemen, zoals een gebrek aan betrokkenheid van de gemeenteraad bij belangrijke besluiten en een verminderde mogelijkheid voor raadsleden om in te spelen op actuele kwesties die de inwoners aangaan. De VVSG pleit daarom voor een meer autonome agenda voor de gemeenteraad, met een betere afstemming op die van het college.

Een belangrijk aspect van effectief agendabeheer is het vroegtijdig betrekken van de gemeenteraad bij dossiers. Door de raad eerder in het proces te betrekken, voelen de raadsleden zich meer eigenaar van de dossiers, wat hun inbreng vergroot en leidt tot beter gedragen beslissingen.

Een beter agendamangement is van belang voor het hele lokale bestuur en kan onder andere beter worden door:

- Regulier overleg met het college over de respectieve agenda's, de onderlinge afstemming van de timing en de planning.
- Regelmatig overleg met het managementteam en met de algemeen directeur om afspraken te maken over de planning van de agenda, de technische en ambtelijke voorbereiding voor de gemeenteraad (commissies en plenair) en de bijdrage van de diensten bij deze voorbereiding.

De intensiteit en kwaliteit van interactie en actief overleg laat zich niet in een decreet vatten. Het zijn spelregels voor de werking van de lokale democratie die in elk lokaal bestuur noodzakelijk zijn. Maar de vormgeving hangt af van lokale factoren zoals de omvang van het lokaal bestuur.

We zijn ervan overtuigd dat een effectief agendabeheer de gemeenteraad in staat stelt om zijn volksvertegenwoordigende taak, beleidsbepalende rol en controlerende functie optimaal uit te oefenen. We zien het als onze rol om lokale besturen te ondersteunen bij het verbeteren van hun agendamangement, door middel van goede praktijken, advies en begeleiding. De VVSG ijvert ook voor proefprojecten die tot doel hebben de raad meer invloed te geven op de eigen agenda. De gemeenteraad moet ruimte krijgen om te experimenteren.

Experimenteer met vergadermodellen

Het versterken van de gemeenteraad vergt het verkennen van nieuwe vergadermodellen, zoals ook in Nederland gebeurt. Momenteel worden voorstellen vaak pas aan het einde van het besluitvormingsproces aan de raad voorgelegd. Door deze voorstellen eerder te introduceren, bijvoorbeeld tijdens een informele bijeenkomst waar alleen informatie wordt uitgewisseld, krijgen raadsleden de ruimte om te discussiëren en te debatteren zonder onmiddellijke stemming en de daarmee gepaarde politieke druk. Door geheime stemmingen te houden in deze vroege fase, peil je de meningen van raadsleden en krijg je een beter inzicht in hun standpunten.

Invoeren van actualiteitsdebatten

De agenda van de gemeenteraad volgt dus het best deels een autonoom traject en mag niet eenzijdig afhankelijk zijn van de agenda van het college. Een onderdeel van die autonome agenda is het zogenaamde ‘actualiteitsdebat’ waarmee de raad inspeelt op discussies die op dat moment in de gemeente leven, al dan niet versterkt door vragen van raadsleden, vragen van burgers voor de agendering van bepaalde punten of verzoekschriften van burgers. De VVSG stelt daarom voor om dit soort punten bij het begin van de zitting te behandelen en het bureau van de raad daarover te laten beslissen. De regeling daarvoor en de praktische uitwerking kan de raad in het huishoudelijk reglement vastleggen.

Wat vragen wij aan de centrale overheden?

Een nieuw evenwicht tussen gemeenteraad en college

Aanpassing van het aantal schepenen

Om het evenwicht tussen de direct verkozen raad en het college te herstellen, zijn nog enkele verschillende maatregelen mogelijk. De VVSG pleit voor een heroverweging van het aantal schepenen en raadsleden per bevolkingscategorie, zoals vastgelegd in het decreet lokaal bestuur. Hierbij kan bijkomend worden bepaald dat de leden van het uitvoerende orgaan nooit de meerderheid van de leden van de meerderheidsfracties kunnen uitmaken. Voorbeelden hiervan zijn:

- **Beperking van het aantal schepenen na fusie:** Fusiegemeenten mogen in de eerste legislatuur na een fusie twee extra schepenen aanstellen, en in de tweede legislatuur nog één extra. Dit kan het numerieke gewicht van het college ten opzichte van de gemeenteraad te groot maken, waardoor de macht van de raad verzwakt wordt. De vraag is of deze extra schepenen echt noodzakelijk zijn, dan wel alleen bedoeld zijn om de onderhandelingen over een mogelijke fusie te faciliteren. Het is belangrijk dat gemeenten een actieve keuze maken om het evenwicht tussen

de gemeenteraad en het college te behouden. Het vrijkomende budget kan worden geïnvesteerd in de ondersteuning van de gemeenteraad.

- **Mogelijkheid tot minder schepenen in kleinere gemeenten:** Een vermindering naar één gewone schepen lijkt bijvoorbeeld wenselijk in gemeenten tot 3.000 inwoners. Dat zou een significante stap zijn om de krachtsverhouding tussen de gemeenteraad en het college meer in evenwicht te brengen. Hoewel slechts zes gemeenten in Vlaanderen onder deze categorie vallen (Bever, Herstappe, Horebeke, Mesen, Spiere-Helkijn en Zuienkerke), kan het de democratische representatie verbeteren. De beslissing om met minder schepenen te werken, ligt bij de gemeenten zelf (zo lang ze niet onder de verplichte twee schepenen zakken), zonder dat daar nieuwe wetgeving voor nodig is.

Een college met minder schepenen kan zorgen voor een efficiëntere (middelen) overheid, maar of minder mandatarissen ook automatisch zal leiden tot meer evenwicht tussen college en raad, is niet zeker. Zeker is dat de vrijgekomen middelen kunnen bijdragen aan de verbetering van het statuut van de raadsleden.

We moeten in overweging nemen dat het statuut vandaag niet toestaat dat schepenen in kleinere gemeenten voltijds met hun mandaat bezig zijn, terwijl dit in middelgrote en grote gemeenten financieel wel mogelijk is. Daarom lijkt een vermindering naar één (gewone) schepen zeker wenselijk in gemeenten tot 3.000 inwoners, omdat daar het college vandaag met vier leden in aantal te dominant is ten opzichte van een raad die uit hoogstens zeven (Herstappe), negen (Mesen) of elf (Baarle-Hertog, Bever, Horebeke, Spiere-Helkijn) leden bestaat. Dat onevenwicht kan leiden tot een gebrek aan democratische representatie en betrokkenheid bij de besluitvorming.

Een kleiner college kan ervoor zorgen dat de besluiten beter aansluiten bij de wensen en behoeften van de inwoners, omdat de gemeenteraad mogelijk meer ruimte krijgt om invloed uit te oefenen op het beleid. Dat zou niet alleen de effectiviteit van de besluitvorming bevorderen, maar ook de legitimiteit van het gemeentelijk bestuur versterken. Dit is echter alleen mogelijk na een decretale ingreep, aangezien elk bestuur momenteel ten minste een college met een burgemeester en twee schepenen moet tellen.

Door deze maatregelen te implementeren, streven we naar een meer evenwichtige krachtsverhouding tussen de gemeenteraad en het college, waarbij de direct verkozen raad meer mogelijkheden krijgt om zijn rol als vertegenwoordiger van de lokale gemeenschap te vervullen.

Statuut gemeenteraadsleden (en voorzitter)

Nood aan uniforme, overzichtelijke en heldere regelgeving voor een coherent statuut voor lokale mandatarissen

Iedereen die een lokaal mandaat uitoefent, moet dat kunnen doen vanuit een zo gelijk mogelijke startpositie. Het huidige statuut van lokale mandatarissen vormt momenteel een lappendeken van verschillende thematische aspecten, gecombineerd met uiteenlopende statuten. Bovendien is alles verspreid over Vlaamse en federale decreten, wetten, besluiten, en dergelijke. Doordat de regels vaak los van elkaar zijn ontstaan of aangepast worden, ontbreekt het aan consistentie en afstemming.

De kloof met het statuut van de uitvoerende mandatarissen is nog groter geworden. De lokale opdrachten en de organisatie van het lokale bestuur (integratie van het OCMW, verzelfstandiging, samenwerkingsvormen,...) zijn de laatste jaren alleen maar toegenomen en complexer geworden, waardoor de balans nog meer naar het college doorslaat. Om het mandaat van raadslid haalbaar en werkbaar te maken en om waardevolle mensen kansen te geven en hen te ondersteunen in verhouding tot de toegenomen verwachtingen, is een verbeterd statuut voor hen essentieel.

De VVSG roept de federale en Vlaamse overheid op om werk te maken van een coherent statuut voor lokale mandatarissen. Het versterken van de raad betekent ook dat de werklust van de raadsleden toeneemt. Een actiever beheer van de raadsagenda, onder leiding van de voorzitter, resulteert automatisch in hogere verwachtingen met betrekking tot de inzet van de raadsleden. De werklust is al hoog in alle lokale besturen, vooral in de grote besturen. Raadsleden die betrokken zijn bij commissies, fracties, meerderheidsoverleg en die zich goed willen voorbereiden op de dossiers, hebben in de grote besturen al een deeltijdse taak.

Om dat aan te pakken, is een Vlaams-federaal overleg nodig waarin de regels kritisch worden bekeken en stap voor stap verbeterd en verfijnd worden. Belangrijke actiepunten die hieruit voortkomen, zijn onder andere:

- Creëer uniforme, overzichtelijke en duidelijke regelgeving die centraal te vinden is, bijvoorbeeld op één website, met een duidelijk aanspreekpunt voor vragen of verduidelijkingen.
- Vul de lacunes in het sociale statuut van lokale uitvoerende mandatarissen op, met speciale aandacht voor de evaluatie van de regeling voor de terugbetaling van persoonlijke sociale bijdragen om een stevige sociale bescherming te waarborgen.
- Besteed aandacht aan de taken en verantwoordelijkheden van lokale mandatarissen, met als doel hun statuut passend aan te passen, zodat ze beter functioneren en ondersteund worden in hun taken ten behoeve van de gemeenschap.

Cumulverbod voor uitvoerende mandaten – voorzitter gemeenteraad

Artikel 7, §1⁸ van het decreet over het lokale bestuur stelt dat de voorzitter van de gemeenteraad gekozen wordt uit de gemeenteraadsleden. Dat impliceert dat het voorzitterschap van de gemeenteraad kan bekleed worden door een raadslid, de burgemeester, of een schepen.

De VVSG benadrukt het belang van een onafhankelijke voorzitter van de gemeenteraad en ondersteunt het voorstel dat de raadsvoorzitter geen uitvoerende mandataris mag zijn. Een cumulverbod voor het mandaat van voorzitter van de gemeenteraad en een uitvoerend mandaat is noodzakelijk om belangenconflicten te voorkomen en de neutraliteit van de voorzitter te waarborgen.

Benoeming voorzitter

Een inspirerende praktijk uit de academische literatuur pleit voor een transparante en democratische benoemingsprocedure van de voorzitter. De raad selecteert zelf een geschikte kandidaat op basis van een helder functieprofiel. Dit profiel stelt de zetelende raad aan het einde van de legislatuur op, zodat de continuïteit en professionaliteit van het voorzitterschap gewaarborgd blijven. Ook benadrukt men dat de voorzitter ondersteuning krijgt van een ondervoorzitter naar eigen keuze, die hem bijstaat in zijn taken en verantwoordelijkheden.⁹

Herzie verbodsbepalingen

De VVSG pleit voor aanpassingen aan de regels rondom belangenvermenging door lokale mandatarissen en personeelsleden. Momenteel is het voor lokale mandatarissen en personeelsleden verboden om overeenkomsten te sluiten met het eigen bestuur, behalve wanneer het gaat om overeenkomsten ten gevolge van een schenking of als de overeenkomst nodig is om zelf een beroep te doen op de dienstverlening van het bestuur. Dit verbod geldt voor meer dan alleen overheidsopdrachten en is bedoeld om belangenvermenging te voorkomen.

Hoewel het verbod zelf goed bedoeld is om belangenvermenging tegen te gaan, is het probleem dat er geen ruimte is voor uitzonderingen. Het is niet de bedoeling dat mandatarissen of personeelsleden persoonlijk of zakelijk voordeel halen uit hun mandaat of functie, maar het verbod mag ook niet leiden tot onterecht nadelige gevolgen voor hen. Evenmin mag het bestuur zelf nadeel ondervinden van het feit dat een overeenkomst met een mandataris of personeelslid verboden wordt, zelfs wanneer er geen sprake is van belangenvermenging.

Concreet voorbeeld: Stel dat de gemeente een fietspad wil aanleggen en grond moet aankopen van alle aangelanden, inclusief een gemeenteraadslid. Ondanks volledige transparantie over de prijs en de gelijke behandeling van de aangelanden, kan de verkoop niet doorgaan vanwege het strikte verbod uit artikel 27, §2 van het Decreet Lokaal Bestuur (DLB).

⁸ <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1029017¶m=inhoud&AID=1234845>

⁹ <https://biblio.ugent.be/publication/8722755>

De VVSG stelt voor dat dit artikel wordt aangepast om gemeenten de mogelijkheid te geven om in specifieke gevallen, goed gemotiveerd en met volledige openheid, af te wijken van de verbodsbepaling. Dit zou mogelijk moeten zijn per individuele casus, maar nooit algemeen. Deze wijziging zou niet alleen de situatie van lokale mandatarissen verbeteren, maar ook die van personeelsleden, aangezien artikel 27, §2 DLB ook op hen van toepassing is, door de verwijzing naar artikel 169 en 191, §3 DLB. Ook de besturen zouden er baat bij hebben.

Vergoeding raadsleden

Betere vergoeding van gemeenteraadsleden via een hoger presentiegeld of vaste vergoeding

Gemeenten moeten raadsleden kunnen beter vergoeden. Dat kan via een hoger presentiegeld of een vaste maandelijkse vergoeding.

De VVSG erkent de cruciale rol van raadsleden in het lokale bestuur. We pleiten voor een herziening van de vergoedingen voor raadsleden en raadsvoorzitters, waarbij we deze vergelijken met de vergoedingen van uitvoerende mandatarissen. Daarnaast moeten we aandacht besteden aan het wegnemen van cumulatiebeperkingen voor raadsleden (en raadsvoorzitters) om eerlijke vergoedingen te waarborgen. Het is belangrijk om de vergoedingen en voordelen voor uitvoerende mandatarissen af te stemmen op die van het gemeente- en OCMW-personeel, zodat we gelijkheid en rechtvaardigheid binnen lokale besturen bevorderen.

We pleiten voor enkele concrete maatregelen om hun vergoeding en statuut te verbeteren, waarbij we streven naar meer rechtvaardigheid en erkenning voor hun inzet.

- **Vaste vergoeding voor raadsleden:** De VVSG ziet een vaste vergoeding voor raadsleden als een mogelijke oplossing. Dat model, vergelijkbaar met het Nederlandse systeem waarbij de maandvergoeding afhankelijk is van de grootte van de gemeente, zou raadsleden een meer stabiele bron van inkomsten bieden en het 'shoppen' van mandaten ontmoedigen.
- **Differentiatie naar gemeentegrootte en takenpakket:** Belangrijk is dat gemeenten de autonomie behouden om de vergoeding af te stemmen op de specifieke context. Factoren zoals de omvang van de gemeente, de bevoegdheden van de raad en de beschikbare omkadering moeten in overweging worden genomen bij het bepalen van een gepaste vergoeding.

Het is van essentieel belang om het debat met omzichtigheid te voeren en alle aspecten ervan duidelijk te belichten. Hoewel een pleidooi voor een hogere vergoeding maatschappelijk niet vanzelfsprekend is, is het noodzakelijk om de waarde van het raadslidmaatschap te erkennen en raadsleden adequaat te compenseren voor hun inspanningen. Hierbij kan het ook relevant zijn om deze vergoeding in overweging te nemen in het licht van een mogelijke vermindering van het aantal raadsleden. Met minder raadsleden kunnen de werklast en verantwoordelijkheden per lid toenemen, wat het des te belangrijker maakt om hen passend te belonen voor hun inzet.

Statuut voorzitter en verloning

De rol van de voorzitter van de gemeenteraad is van essentieel belang, aangezien hij of zij belangrijke bevoegdheden heeft. Zo is het de verantwoordelijkheid van de voorzitter om de gemeenteraad bijeen te roepen en de agenda op te stellen. Daarnaast heeft de voorzitter de taak om de orde tijdens de vergaderingen te handhaven en als leidend figuur te fungeren, wat cruciaal is voor het waarborgen van de rechten van de raadsleden. Om deze taken effectief te kunnen uitvoeren, moet de voorzitter de tijd, ruimte en ondersteuning krijgen die daarvoor nodig is. Dat begint bij een goed statuut dat de voorzitter in staat stelt zijn of haar rol optimaal te vervullen.

Er is nood aan een sterker statuut voor de voorzitter, inclusief een regeling voor een deeltijdse vergoeding in verhouding tot de tijdsbesteding van de voorzitter, als onderdeel en exponent van de versterking van de gemeenteraad. Momenteel kan de voorzitter volgens de huidige regeling dubbel presentiegeld ontvangen, maar voor het voorzitterschap van de OCMW-raad moet dit nog beter worden geregeld. De VVSG vraagt om de mogelijkheid te onderzoeken om de voorzitter een vaste vergoeding te geven, in plaats van alleen presentiegeld. Blijkt die optie (nog) niet aan de orde, dan zou elke raadsvoorzitter minstens standaard een dubbel presentiegeld moeten ontvangen, ook voor de zitting van de OCMW-raad. Daarnaast stelt de VVSG voor dat de voorzitter het initiatief neemt voor een afsprakennota tussen gemeenteraad en college en managementteam. In sommige lokale besturen vervult de voorzitter nog bijkomende vertegenwoordigingsfuncties in naam van het lokale bestuur, zoals lid van het bestuur van een intergemeentelijk samenwerkingsverband of welzijnsvereniging, om zo tot een min of meer redelijke vergoeding te komen. Dat laatste is een oneigenlijke oplossing, die los staat van de focus op het voorzitterschap en dus los staat van de werking van de raad. De vraag over de wenselijkheid om deze functies te cumuleren laten we dan nog buiten beschouwing.

Ondersteuning gemeenteraadsleden en voorzitter

Voorzien in 'bestuursondersteuning' of een 'bestuursondersteuner'

Gemeenteraadsleden investeren aanzienlijke tijd en moeite in de uitvoering van hun mandaat. Ze besteden tijd aan het vergaren van informatie, het opvragen en doornemen van dossiers, het stellen van relevante vragen tijdens de raadsvergaderingen en het doen van voorstellen om de belangen van de lokale gemeenschap te behartigen. De VVSG is dan ook vragende partij om 'bestuursondersteuning' of een 'bestuursondersteuner' aan te duiden om de raden bij te staan die dat willen.

De VVSG wil dat de Vlaamse overheid hiervoor de nodige decretale maatregelen treft. Het decreet lokaal bestuur biedt reeds een kader waarin in personele ondersteuning voor kabinetten en fracties wordt voorzien (decreet lokaal bestuur, art 184 §3¹⁰). Een logische stap zou zijn om dit aan te vullen met een verplichting tot personele ondersteuning van de voorzitter, waarbij deze ondersteuning ten goede komt aan de gemeenteraad als geheel. Dat zou een waardevolle bijdrage leveren aan de effectiviteit van de gemeenteraden en de versterking van de lokale democratie.

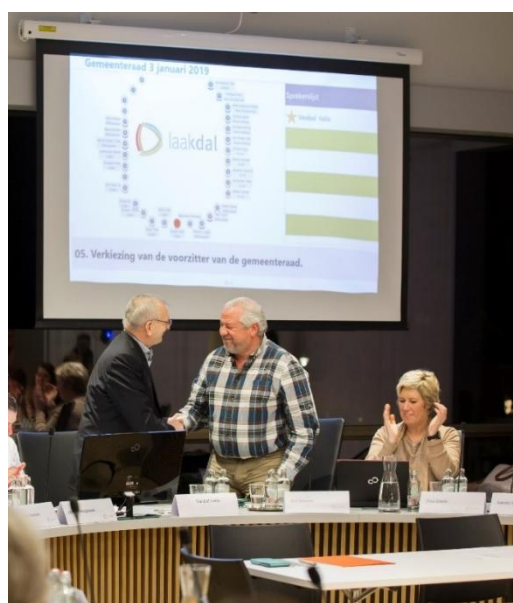
Het is van belang dat de Vlaamse overheid dit aspect oppakt en richtlijnen of financiële steun biedt om lokale besturen in staat te stellen deze ondersteuning te realiseren. De VVSG benadrukt het belang om na te denken over de ondersteuning van raadsleden en minder op de specifieke middelen. Gemeenteraadsleden moeten op een gepaste wijze omkaderd worden. Hieronder stellen we enkele inspirerende praktijken voor als voorbeelden van ondersteuning van de raad.

Raadsgriffier

De VVSG benadrukt het belang van ondersteuning voor de gemeenteraad en erkent de waardevolle rol die een raadsgriffier naar Nederlands model kan hebben.

Een raadsgriffier verzorgt de informatievoorziening van de raad, ondersteunt de agendering, helpt raadsleden bij praktische en inhoudelijke vragen, enzovoort. Het is niet altijd noodzakelijk om een nieuwe medewerker aan te stellen voor deze rol. Er is de mogelijkheid voor gemeenten om expliciet te kiezen voor 'bestuursondersteuning' of een 'bestuursondersteuner', zoals kan worden bepaald in het decreet lokaal bestuur. Deze aanvullende ondersteuning kan in het huishoudelijke reglement van de raad worden opgenomen, met het initiatiefrecht voor de raad zelf of in overleg met de algemeen directeur.

Het is van groot belang dat griffiers niet alleen administratieve taken uitvoeren, maar ook een strategische rol op zich nemen. Ze adviseren de raad over procedures, reglementen en beleidsontwikkeling, wat bijdraagt aan de verbetering van de kwaliteit van de

¹⁰ <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1029017¶m=inhoud&AID=1235040>

besluitvorming en de mogelijkheid van de raad om zijn controlerende en vertegenwoordigende functie beter uit te oefenen. Daarom moedigen we lokale besturen aan om te investeren in goed opgeleide en competente griffiers die in staat zijn om de raad op een proactieve en ondersteunende manier te begeleiden. Het is belangrijk te benadrukken dat een raadsgriffier niet het ultieme doel is, maar eerder een middel om te voldoen aan de behoeften van de raad. De centrale vraag die hier rijst, is wat de raad meer dan vandaag nodig heeft om zijn taken effectief uit te voeren? Daarnaast is een cultuuromslag binnen Vlaamse lokale besturen noodzakelijk om de rol van de griffier te optimaliseren. Deze verandering vereist een verschuiving van louter uitvoering naar een meer strategische benadering van de taken van de griffier. Dat kan, uiteindelijk bijdragen aan een versterking van het lokale bestuur en het vertrouwen van de burgers in het democratische proces zal vergroten.

Dienst Bestuursondersteuning

Gemeenteraadsleden vertrouwen op ondersteuning en informatie van de gemeentelijke diensten. Een voorbeeld hiervan is de Dienst Bestuursondersteuning in Gent. De dienst bekleedt een essentiële rol bij het faciliteren van diverse politieke organen, zoals de gemeente- en OCMW-raad, het vast bureau en het college van burgemeester en schepenen. De dienst biedt zowel administratieve, logistieke als juridische ondersteuning aan de gemeenteraad. Zo volgt de dienst bijvoorbeeld de groeiende agenda op voor de zitting van de gemeenteraad, fungeert hij als een aanspreekpunt voor de regelgeving rond bestuurskundige topics of staat hij in voor het ondersteunen van de live-uitzending van de gemeenteraad¹¹.

Andere manieren

- De algemeen directeur of een medewerker speelt een actieve rol in de ondersteuning van de gemeenteraad. Deze kan verschillende functies vervullen: beleidsadvies geven, administratieve hulp bieden en als schakel dienen tussen de gemeentelijke organisatie en de raad. Bovendien helpt hij of zij raadsleden niet alleen bij het verkrijgen van relevante informatie, maar ook bij het begrijpen van complexe vraagstukken en het voorbereiden van gemeenteraadsvergaderingen.
- Gemeenten kunnen middelen beschikbaar stellen aan gemeenteraadsfracties. Deze middelen kan je gebruiken voor ondersteuning, zoals het aanstellen van een (deeltijdse) fractiemedewerker die de raadsleden helpt met informatievoorziening en andere taken.

¹¹ <https://stad.gent/nl/openingsuren-adressen/dienst-bestuursondersteuning>

Belangrijk te vermelden: deze actie vergt geen aanpassingen aan het bestaande besluit van 12 januari 2007 over fractiepersoneel in gemeenten en provincies¹².

- Een andere vorm van ondersteuning is de mogelijkheid van de gemeenteraad om commissies op te richten waarin gemeenteraadsleden zetelen. Gemeenteraadscommissies kunnen een belangrijke rol spelen in het functioneren en ondersteunen van de gemeenteraad. Zo staan ze in voor de voorbereiding van vergaderingen en dragen ze bij aan beleidsbeslissingen door adviezen en voorstellen te formuleren. Verder bieden ze ook een platform voor dialoog met deskundigen en belanghebbenden¹³.

Stimuleer de mogelijkheid tot politiek verlof voor raadsleden

Het specifieke beroepsstatuut bepaalt het politiek verlof van het raadslid. Hierdoor zijn er verschillende regelingen en uitvoeringsvoorwaarden voor dat verlof, afhankelijk van het type werkgever (privésector, federale overheid, Vlaamse overheid, lokale overheid, defensie, ...) waartoe het raadslid behoort.

De VVSG dringt daarom aan bij de Vlaamse overheid om in samenwerking met de federale overheid het politiek verlof te uniformiseren, met als doel lokale mandatarissen de mogelijkheid te bieden om zonder loonverlies twee tot vier dagen per maand aan hun politiek werk te besteden. Gemeenteraadsleden spenderen heel wat tijd aan het uitvoeren van hun mandaat. Uit een onderzoek van de VVSG uit 2018 bleek dat vier op de tien van de ondervraagde raadsleden wekelijks tussen de 5 en 9 uur aan hun mandaat besteedde¹⁴. Zoals reeds gezegd bestaan er grote verschillen in politiek verlof tussen verschillende lokale sectoren, wat leidt tot ongelijke behandeling van mandatarissen afhankelijk van hun werkgebied. Een aandachtspunt is de terugvordering van de doorbetaalde wedde op presentiegelden voor raadsleden die in de privésector werken. De VVSG streeft naar een uniforme regeling waarbij alle mandatarissen kunnen rekenen op een minimum van twee dagen politiek verlof, zonder dat daarbij sprake is van terugvordering. Deze uniforme regeling zou niet alleen rechtvaardiger zijn, maar ook de gelijkheid en efficiëntie van lokale mandatarissen bevorderen.

Centraliseren en automatiseren van het mandatenbeheer

Het beheren van mandaten moet worden gecentraliseerd en geautomatiseerd met een oprichting van een centrale en actuele mandatendatabank. Hieraan gekoppeld streven we naar een herziening van de wetgeving met betrekking tot mandatenlijsten en vermogensaangiften. Dat initiatief beoogt niet alleen de transparantie te verbeteren, maar ook de administratieve lasten voor mandatarissen te verminderen. Momenteel zijn de gegevens over mandaten verspreid over verschillende niveaus en bronnen en dan nog op verschillende snelheden en met verschillende gegevens. Zo bevat de Vlaamse mandatendatabank basisgegevens van Vlaamse gemeente- en OCMW-besturen. Daarnaast publiceert het Staatsblad jaarlijks een lijst met mandaten, waarin ook andere functies en financiële gegevens van bepaalde mandatarissen zijn opgenomen, zij het met

¹² <https://www.vlaamsparlament.be/nl/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1636083>

¹³ <https://www.vlaanderen.be/lokaal-bestuur/organisatie-en-werking/gemeenteraad/gemeenteraadscommissies>

¹⁴ <https://www.vvsg.be/Publiek/Lokaal%20magazine/Volledige%20pdf%27s%20lokaal/2018/20180901.pdf>

enige vertraging. De VVSG roept op om deze gegevens samen te brengen en voornamelijk besturen en mandatarissen te ontlasten van de verplichting om alles handmatig door te geven. Door het hanteren van een gecentraliseerde aanpak wordt niet enkel de transparantie bevorderd, ook het beheren van mandaten verloopt efficiënter.

Onderzoeken van de voor- en nadelen van een dualistisch systeem

Een dualistisch systeem berust op de scheiding van de functies van raadslid en lid van het college. Personen die als schepenen worden verkozen, nemen gedurende de periode dat ze het uitvoerend mandaat opnemen ontslag uit de gemeenteraad. Hoewel de keuze voor een dualistisch systeem in Vlaanderen nooit volledig doorgevoerd is, maakt de rolomschrijving van de voorzitter deel uit van het compromis dat daarover bereikt is. Een eerste stap naar een dualistisch systeem is namelijk het hebben van een voorzitter zonder uitvoerend mandaat. Dat is al mogelijk (en meestal ook het geval).

De VVSG vraagt om grondig de voor- en nadelen van een dualistisch systeem in de Vlaamse lokale besturen te onderzoeken. Het implementeren van een dualistisch systeem is echter niet het ultieme doel op zich. Het hoofddoel is om de gemeenteraad te versterken, waarbij een dualistisch systeem een middel kan zijn om de controlerende en beleidsbepalende rol van de raad te versterken.

Vandaag zetelen de burgemeester en de schepenen per definitie ook in de raad. Daardoor keuren ze in de raad hun eigen voorstellen goed en nemen ze deel aan de besluitvorming over de manier waarop zij door de raad worden gecontroleerd.

Het implementeren van dualisme moet worden ingebed in een breder scala aan maatregelen om misverstanden te voorkomen. Hoewel het logisch is om de politieke organen onafhankelijker van elkaar te laten functioneren, moet dit gepaard gaan met een grondige evaluatie en verbetering van de randvoorwaarden. Lokale en centrale overheden worden opgeroepen om actief bij te dragen aan deze inspanning door samen te werken aan de nodige wetgevende en ondersteunende maatregelen. Belangrijk hierbij is dat alle betrokken partijen samenwerken om de rol en het functioneren van de gemeenteraad te verbeteren, met als doel de belangen van de lokale gemeenschappen optimaal te behartigen.

Dualisme in Nederland

Een voorbeeld van deze ontwikkeling is te zien in Nederland, waar de introductie van het dualisme in 2002 de positie van de raad aanzienlijk heeft versterkt. Volgens dit systeem wordt de dominante rol van het college als bestuurder van de gemeente erkend, maar versterkt tegelijkertijd de raad als tegenwicht, met een sterke nadruk op 'controle over'.

Onder dat systeem maakt het college geen deel meer uit van de raad en hebben beide organen hun eigen specifieke bevoegdheden. De positie van de raad is versterkt door nieuwe controle-instrumenten, zoals eigen ambtelijke ondersteuning (de griffier), het recht op diepgaand onderzoek (raadsenquête), en een onafhankelijke controle instantie (de rekenkamer). Deze versterking van de controlerende rol van de raad functioneert als een leidraad voor raadsleden om hun nieuwe positie ten opzichte van het college vorm te geven.

Recente ontwikkelingen

In onderstaande paragrafen wordt ingegaan op recente ontwikkelingen en initiatieven ter versterking van de gemeenteraad.

Mededeling aan de Vlaamse Regering betreft: Stand van zaken traject versterking gemeenteraad¹⁵

In december 2021 en januari 2022 bespraken drie parlementaire werkgroepen in thematische sessies de versterking van de gemeenteraad. De thema's waren: de beleids- en beheerscyclus (BBC), de controlerende rol van de gemeenteraad, en het statuut, de rol en de impact van het gemeenteraadslid. Toenmalig minister Somers heeft in een mededeling aan de Vlaamse regering van 1 juli 2022 de bedenkingen, voorstellen en suggesties van de deelnemende parlementsleden weergegeven. Hieruit volgen zeven concrete voorstellen om de gemeenteraad als spil van de lokale democratie te versterken:

- Introductie van de functie van 'raadsgriffier': Een raadsgriffier kan de raad administratief ondersteunen en zorgen voor een vlot verloop van de vergaderingen.
- Vermindering van het aantal uitvoerende mandatarissen: Het evenwicht tussen college en raad moet hersteld worden door het aantal uitvoerende mandaten te beperken.
- Verhoging van de vergoeding van gemeenteraadsliden: Gemeenteraadsliden verdienen een adequate vergoeding voor hun inzet.
- Een onafhankelijke gemeenteraadsvoorzitter: De raadsvoorzitter moet een volwaardig statuut krijgen en correct vergoed worden.
- Initiatiefrecht tot samenroepen van en agendering op gemeenteraadscommissies: Raadsleden moeten meer invloed krijgen op de agenda van commissievergaderingen.
- Politiek verlot: Uniformiseren van politiek verlot en kritische evaluatie van drempels bij toekenning.
- Dualisme: Onderzoek naar de voor- en nadelen van een dualistisch systeem in Vlaamse lokale besturen om de controle- en beleidsbepalende taak van de raad te versterken.

¹⁵ <https://themis.vlaanderen.be/files/62bd60a84173eb000c000ce2/download>

De VVSG gaf hierop een reactie en aanbevelingen op voorstellen ter versterking van de gemeenteraad. De informatie hieruit is opgenomen in voorgaande vermelde actiepunten ter versterking van de gemeenteraad¹⁶.

Decreet Versterking van de lokale democratie

Het decreet Versterking lokale democratie van 16 juli 2021 brengt vernieuwingen aan en moderniseert het lokale democratische proces. Een van de opmerkelijke vernieuwingen is de constructieve motie van wantrouwen. Om de effectiviteit van dat decreet te waarborgen, is het echter noodzakelijk om het regelmatig te evalueren. Dat zal ervoor zorgen dat eventuele knelpunten en verbeterpunten tijdig worden geïdentificeerd en aangepakt. Deze nieuwe procedure vervangt de oude regeling van structurele onbestuurbaarheid, die in de praktijk niet effectief bleek te zijn. In plaats daarvan krijgt de gemeenteraad nu de mogelijkheid om constructie motie van wantrouwen aan te nemen tegen alle leden van het college burgemeester en schepenen. Ook kan de raad een individuele constructieve motie van wantrouwen aannemen tegen een of meer schepenen of tegen de raadsvoorzitter. De motie moet aan verschillende voorwaarden voldoen, zoals ondertekening door de meerderheid van de raadsleden en vermelding van de leden van het college waartegen ze gericht is. Dat biedt de gemeenteraad meer controle en draagt bij aan een krachtig en democratisch lokaal bestuur.

Conceptnota voor nieuwe regelgeving van 12 mei 2022¹⁷

Als reactie op ervaren moeilijkheden bij het opvolgen en beïnvloeden van het lokale beleid en bij het controleren van het college van burgemeester en schepenen door de gemeenteraad heeft de Commissie voor Binnenland Bestuur, Gelijke Kansen en Inburgering een denkoefening gestart en informele sessies en debatten georganiseerd, met als resultaat een conceptnota voor nieuwe regelgeving over de versterking van de gemeenteraad en de gemeenteraadsleden. Deze conceptnota, opgesteld door Brecht Warnez et al. en ingediend op 12 mei 2022, introduceert diverse maatregelen ter versterking van de gemeenteraad en gemeenteraadsleden.

De indieners van de nota willen door middel van een tienpuntenplan de lokale democratie versterken. Een van de voorgestelde actiepunten is de garantie van gemeenteraadsbevoegdheid voor belangrijke beslissingen, waardoor de rol van de raad wordt versterkt. Daarnaast organiseren ze een doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek van het beleid, zodat de effectiviteit van de maatregelen kan worden geëvalueerd. Ze stellen voor om een onafhankelijke gemeenteraadsvoorzitter aan te stellen, wat bijdraagt aan de integriteit van de gemeenteraad.

Om de transparantie en verantwoording te vergroten, introduceren ze een kwartaalrapportering van de beleids- en begrotingscyclus en de meerjarenplanning. Ook is er een oproep voor verhoogde controle op samenwerkingsverbanden om transparantie te waarborgen. De indieners pleiten voor de vereenvoudiging van de bestuurlijke structuren, wat de efficiëntie moet verbeteren.

¹⁶ <https://www.vvsg.be/Publiek/Bestuur%20en%20Strategie/Politiek%20bestuur/20221116%20-%20Standpunt%20VVSG%20versterking%20gemeenteraad.pdf>

¹⁷ <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1849095>

Verder willen ze de lokale autonomie vergroten, zodat lokale besturen gemeenteraadsfracties beter kunnen ondersteunen. Dit kan bijvoorbeeld door financiële middelen beschikbaar te stellen voor fractieondersteuning en de aanstelling van fractiemedewerkers. Ze stellen ook voor om de werking van de gemeenteraad te moderniseren door procedures te vereenvoudigen, waarbij de toegang tot informatie makkelijker wordt voor zowel raadsleden als de lokale bevolking.

Tot slot benadrukken ze het belang van permanente vorming in zowel kennis als vaardigheden voor gemeenteraadsleden, zodat zij effectief omgaan met de complexe taken en uitdagingen van het lokaal bestuur. Met deze maatregelen beogen de indieners een versterking van de democratische processen op lokaal niveau, zodat gemeenteraadsleden beter inspelen op de behoeften van de gemeenschap.

Vlaams Regeerakkoord 2024-2029: Samen werken aan een warm en welvarend Vlaanderen¹⁸

Het Vlaams Regeerakkoord zet in op een slagkrachtigere gemeenteraad door het aantal lokale mandaten te verminderen, met oog voor een evenwicht tussen schepenen en gemeenteraadsleden. De vrijgekomen middelen worden geïnvesteerd in betere ondersteuning voor mandatarissen, waarbij onderzocht wordt hoe dit het meest effectief kan gebeuren. Ook worden de mogelijkheden bekeken om de regels voor politiek verlof voor werknemers in publieke en semipublieke instellingen te harmoniseren en er blijft een sterke focus op gerichte vorming voor gemeenteraadsleden.

Om de rol van de gemeenteraad in de lokale besluitvorming te versterken, onderzoekt de Vlaamse Regering hoe een te ruime delegatie van bevoegdheden aan het college van burgemeester en schepenen beperkt kan worden. Daarnaast blijft integriteit een prioriteit binnen het lokaal bestuur. Er wordt gewaakt over de goede werking van de verplichte deontologische commissies en belangenvermenging wordt actief aangepakt.

Dat de Vlaamse regering de gemeenteraad wil versterken is een goede zaak. De VVSG is al langer vragende partij hiervoor. Momenteel is de concrete uitwerking nog erg vaag. De VVSG wil mee nadenken over mogelijke oplossingen en maatregelen en hieraan meewerken.

We vragen om meer duidelijkheid over de passage rond het evenwicht tussen schepenen en gemeenteraadsleden. Betekent dit dat vooral het aantal schepenen zal worden verminderd? Ook de vorm van de extra ondersteuning voor lokale mandatarissen is nog onduidelijk: om welke vorm van ondersteuning gaat het?

Daarnaast roept de uitsluitend voorgestelde harmonisatie van de regels rond politiek verlof vragen op. Zullen alle mandatarissen, ongeacht hun functie binnen publieke of semipublieke instellingen, onder dezelfde voorwaarden vallen? Er is nood aan een bredere Vlaams- federale kijk. Tot slot missen we concrete uitwerking van de middelen die beschikbaar worden gesteld voor het versterken van de integriteit van lokale mandatarissen.

¹⁸ <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/69476>

De VVSG staat klaar om ook de komende legislatuur in een goede samenwerking met het Agentschap Binnenlands Bestuur, Vlaamse regering en andere actoren verder de schouders te zetten onder het versterken van de democratie in de Vlaamse lokale besturen.

6. Conclusie

De versterking van de gemeenteraad is noodzakelijk voor het aantrekken van gekwalificeerde en geëngageerde gemeenteraadsleden ten einde het bevorderen van de lokale representatieve democratie. Lokale besturen moeten meer ondersteuning en flexibiliteit krijgen om deze versterking te realiseren, terwijl de federale/Vlaamse overheid moet zorgen voor een coherent statuut en stimulerende regelgeving.

De VVSG benadrukt de noodzaak om tot actie over te gaan en de gemeenteraad te versterken. Het is essentieel om het onevenwicht tussen de raad en het college te verkleinen door beide kanten stappen te laten zetten. Een sterke raad vereist niet alleen vertrouwen en ruimte vanuit het college, maar ook hogere verwachtingen en engagement van de verkozenen zelf.

Een niet onbelangrijk onderdeel van deze versterking is de verbetering van het statuut van lokale mandatarissen. Zowel raadsleden als raadsvoorzitters moeten de nodige instrumenten en ondersteuning krijgen om hun rol volwaardig te vervullen. Dat is nodig alvorens we het brede debat over hun rol en taken voeren. Daarnaast moeten we aandacht besteden aan het creëren van een omgeving waarin raadsleden kunnen gedijen. Dat omvat correcte vergoedingen, voldoende tijd voor hun mandaat, toegang tot relevante informatie en goede ondersteuning. Pas wanneer de randvoorwaarden voor een effectieve uitoefening van hun functie zijn gecreëerd, wordt een constructief en vruchtbaar debat over de rol van de lokale democratie mogelijk.

We ronden dit dossier graag af met de volgende bedenking. Na enkele jaren van relatieve stilte en experimenteren, is het bemoedigend om te zien dat de Vlaamse overheid zich richt op een meer fundamentele opwaardering van de gemeenteraad. Het valt op dat veel van deze aangegeven actiepunten met elkaar verbonden zijn. Toch kunnen we het debat nog verder verbreden en verdiepen. Het streven naar een evenwichtigere verdeling van macht en verantwoordelijkheden binnen lokale besturen bereiken we alleen met een samenhangend en doelgericht plan. De VVSG roept de lokale, Vlaamse en federale overheden op om samen te werken aan een allesomvattend pakket van op elkaar afgestemde maatregelen. Dat plan moet niet alleen de komende beleidsperiode bestrijken, maar ook een langetermijnvisie bieden die reikt tot 2030 of zelfs verder.

Hoe ondersteunt de VVSG de raadsleden?

Wij bieden een breed scala aan diensten en ondersteuning aan lokale mandatarissen. Specifiek voor raadsleden:

Adviesverlening:

- We voorzien advies voor lokale besturen.
- Raadsleden kunnen bij de VVSG terecht voor specifieke vragen en problemen.

Vorming in de Politieke Academie:

- De Politieke Academie organiseert opleidingen, workshops en webinars voor raadsleden.
- Hiermee ondersteunen we mandatarissen met kennis en expertise.

Startersavonden voor nieuwe raadsleden:

- We organiseren speciale bijeenkomsten voor nieuw verkozen raadsleden.
- Tijdens deze avonden krijgen ze praktische informatie en tips om hun rol goed te vervullen.

Voortgezette vorming in de Summerschool:

- De Summerschool voor alle mandatarissen (zowel voor ervaren en startende gemeenteraadsleden, voor schepenen en burgemeesters, leden van het sociaal comité en districtraadsleden) biedt verdiepende vorming voor ervaren raadsleden.
- Hier kunnen ze hun kennis en vaardigheden verder ontwikkelen.
- We brengen een mix van sprekers en deskundigen, zowel van binnen als van buiten VVSG, bij elkaar om met startende en ervaren gemeenteraadsleden kennis en ervaring uit te wisselen.

Ontsluiten van cruciale informatie via de Mandatarissenpagina's:

- Op onze VVSG-website zijn speciale mandatarissenpagina's beschikbaar.
- Hier vinden raadsleden relevante informatie, documenten en praktische tools.

VVSG komt naar je toe

- Met het concept 'VVSG komt naar je toe' bieden we nieuw verkozen raadsleden een eerste kennismaking. Dit stelt lokale besturen in staat om de VVSG beter te leren kennen en inzicht te krijgen in onze ondersteuning. Tegelijkertijd vatten wij hun uitdagingen, signalen en vragen.

Informatie over actuele thema's:

- Via nieuwsbrieven, sociale media, onze website en ons magazine lokaal houden we raadsleden op de hoogte van relevante ontwikkelingen en actuele thema's.

VVSG

